

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ТВОРЧОГО ВЧИТЕЛЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

У статті робиться спроба проаналізувати головні особливості підготовки майбутнього творчого вчителя іноземної мови у початкових класах в умовах інформаційного суспільства. Звертається увага на розвиток творчої ініціативи, професійний потенціал, творче мислення, творчу позицію та формування індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя англійської мови в початкових класах.

Процеси перетворення, що відбуваються в Україні, потребують змін у системі освіти, зумовлюють підвищення вимог до якості підготовки майбутніх учителів, їхньої компетентності.

Перехід на 12-річний термін навчання у школі та вивчення іноземної мови з другого класу початкової школи трансформує вимоги до підготовки вчителя іноземної мови в початкових класах. Відповідно виникає потреба пошуку підходів, що сприятимуть високому рівню підготовки майбутніх учителів іноземної мови в початкових класах та ефективному навчанню школярів. Робиться акцент на оновленні педагогічної науки, виході на новий рівень інтеграції науки і педагогічної освіти, що у свою чергу вимагає набуття відповідних професійних здібностей у студентів під час підготовки у вузі. Саме тому дане дослідження бачиться **актуальним**.

Слід зауважити, що специфіка іноземної мови як навчального предмета полягає в ряді *відмінностей* від рідної мови, серед яких можна виділити наступні: спосіб оволодіння іноземною мовою (засвоєння іноземної мови починається з усвідомлення, в той час як вивчення рідної – не усвідомлено, не цілеспрямовано), іноземна мова використовується в комунікативній, а рідна – в предметно-комунікативній діяльності тощо. Тому вивчення іноземної мови потребує особливого підходу, особливої педагогічної підготовки.

Проблемі професійної підготовки вчителя англійської мови в початкових класах приділяли увагу наукові дослідження С. Будака (готовність до професійно-педагогічної діяльності майбутнього вчителя іноземної мови у початкових класах), Т. Шкваріної (підготовка майбутніх учителів до раннього навчання іноземної мови), С. Івашньої (підготовка та підвищення кваліфікації вчителів іноземної мови початкової школи), Т. Зубенко (шляхи вдосконалення підготовки вчителів іноземної мови початкових класів), О. Бондаренко та О. Бігич (сучасні тенденції професійної підготовки вчителя іноземної мови для початкової школи), А. Озерянської (історичний аспект професійної підготовки вчителів іноземної мови для навчання молодших школярів), О. Ветохова (психологія навчання іноземних мов), С. Роман (методичні аспекти навчання англійської мови у початковій школі) та інші. До деяких аспектів проблеми творчості у підготовці майбутнього вчителя іноземної мови зверталися Н. Соловйова (методична творчість на практичних заняттях з методики викладання іноземної мови), Л. Саченко (творчий підхід у складанні планів-конспектів уроків), Т. Зубенко (удосконалення системи підготовки майбутніх учителів іноземної мови початкових класів з використанням традиційних, нетрадиційних, активних методів навчання для розкриття творчого потенціалу студентів), І. Гриненко (формування творчого мислення майбутнього вчителя іноземної мови) та інші.

У наш час простежуються тенденція до зміни організації навчального процесу та його змісту у початковій школі, тому такою актуальною бачиться *проблема розвитку творчої ініціативи вчителя* щодо пошуку і використання нетрадиційних форм і методів роботи, пов'язаних з накопиченням знань, необхідних учневі, а також поширеність професійно-орієнтованих інформаційних систем.

Структура творчості, умови її розвитку стали предметом дослідження педагогів, психологів, філософів. Однак проблемі творчості при підготовці майбутніх учителів іноземної мови у початкових класах не приділяється належна увага. Ще Д. Ельконін наголошував на тому, що питання підготовки вчителя тісно пов'язані з проблемами школи і майбутнім педагогічної науки [1].

Саме якість підготовки вчителя, рівень оволодіння ним психологічними, педагогічними та методичними знаннями визначають перспективи і розвиток нашої освіти. Тому нами поставлена **мета** теоретично обґрунтувати організаційно-педагогічні особливості підготовки *творчого* майбутнього вчителя іноземної мови в початкових класах.

Однак, процес підготовки вчителя іноземної мови у початкових класах досі ще не став предметом комплексного дослідження, об'єктом системного підходу до нього як до цілісного явища. На думку О. Савченко, відсутність такого системного підходу створює небезпеку роздрібненості навчального плану, недостатності практичної підготовки як з базової спеціальності (вчитель початкових класів), так і з другої, додаткової. Структура навчальних планів слабо віддзеркалює зміни, зумовлені новими цілями й змістом початкової освіти [2]. Саме тому існує необхідність перегляду змісту, форм і методів роботи, щоб спрямувати педагогічний процес на розвиток учителя, який би володів предметом спеціальності й методикою його викладання та вмів творчо реалізовувати визначені завдання.

На думку багатьох учених, якісним показником педагога є його **професійний потенціал**, що базується на *творчості, підготовці, вмінні адаптуватися до конкретних педагогічних умов*.

Професійний потенціал педагога – сукупність ув'язаних у систему природних та набутих якостей, що визначають його професійну спроможність виконувати свої професійні обов'язки на заданому рівні, база педагогічних знань, умінь в єдності з розвинутою здатністю педагога активно мислити, творити, діяти, втілювати свої наміри в життя та домагатися запроєктованих результатів. Педагогічний потенціал складає

сукупність педагогічних знань, умінь, навичок та здатність педагога творчо реалізовувати свої наміри, добиваючись цілей навчання [3: 5-6].

Професійний потенціал педагога формується через досвід, психолого-педагогічні та предметні знання, уміння та навички, на основі яких учитель знаходить нові форми та методи роботи, вдосконалює свою педагогічну діяльність.

Різноманітність педагогічних ситуацій, урахування вчителем вікових особливостей учнів (переважання ігрових інтересів, довільна поведінка, наочно-образне мислення тощо), необхідність динаміки уроку, інтеграція різних видів діяльності, необхідність використання ігрових технологій у навчанні молодших школярів англійської мови вимагає **творчих підходів** до аналізу та вирішення поставлених завдань у навчально-виховному процесі освітнього закладу, тобто таких, що породжують щось нове, раніше невідоме на основі осмислення набутого досвіду та формування нових комбінацій знань, умінь, продуктів. Тому одним із головних завдань вищої школи в наш час, на нашу думку, є створення виховного і навчального середовища, яке б сприяло *розвиткові креативного мислення* майбутніх педагогів, здатних приймати нестандартні й, головне, ефективні рішення в умовах стрімкого інформаційного і технологічного розвитку суспільства. На думку Т. Сидоренко, *ознаки творчого педагога* визначаються здатністю помічати й формулювати альтернативи, піддавати сумніву явне, вміння вникати в суть проблеми, бачити кінцевий результат її розв'язання [4: 55-56].

У процесі реформування освіти саме формування *творчих навичок* у майбутніх учителів набуває визначального значення. Р. Суровцева переконана, що "якщо не сформувати в майбутнього вчителя творчого ставлення до педагогічної праці, то навіть ретельно продумана і розроблена реформа середньої освіти не буде виконана. Розв'язати проблему перебудови шкільної справи мають не заклики і міністерські інструкції, а творчо мислячі і творчо працюючі вчителі" [5: 83].

Творчість учителя іноземної мови характеризується існуванням протиріччя у проблемній ситуації або творчому завданні, наявністю об'єктивних (соціальних, матеріальних) та суб'єктивних (мети, знань, умінь, мотивації тощо) передумов для творчості у процесі вивчення іноземної мови, новизною й оригінальністю поглядів на процес і результат навчання [4: 55].

Однак, творчість залежить і від ряду певних *чинників*, зокрема, потенціалу особистості, соціального та професійного досвіду, психолого-педагогічних та предметних знань, створення нових ідей, умінь та навичок майбутнього фахівця. Педагогічна творчість проявляється у процесі праці, прагненні до підвищення професійного рівня і майстерності.

У процесі підготовки у майбутнього педагога формується *творча позиція*. О. Куцевол визначає **творчу позицію** як мобільну усвідомлено-мотиваційну готовність суб'єкта до творчих перетворень, дій у різноманітних ситуаціях. Відповідно вона виявляє себе у наступних *якостях майбутнього педагога*:

- ставленні до творчості як до цінності людського буття;
- потребі у творчій діяльності, креативному ставленні до себе і навколишнього світу;
- готовності до вибору й перетворень у педагогічній діяльності;
- прагненні до високих результатів і творчих досягнень;
- усвідомленні вчительської справи як покликання [6: 25].

Творчість пов'язана з проблемою творчого мислення, яку досліджували, зокрема, Л. Виготський, С. Сисоева, А. Осборн, Г. Уоллес та інші. Л. Заскїна визначає **творче мислення** як процес, який розвивається в певному часі, з певними якісно вираженими стадіями або етапами і передбачає наявність спеціальних знань та умінь розв'язувати творчі завдання, певні особисті якості, а також здатність до системного мислення, воно характеризується оригінальністю, творчою уявою [7: 30-31]. Окрім того, виділяють наступні особливості творчого мислення: плинність, гнучкість, оригінальність, детальна розробка, візуалізація, трансформація, інтуїція, синтез.

Творче мислення потрібно формувати протягом усього життя людини, починаючи з раннього дитинства. Тому і у вищих навчальних закладах повинна бути творча атмосфера, сприятлива для формування індивідуальності майбутніх учителів, креативного мислення [8: 150].

Процес підготовки майбутнього вчителя іноземної мови початкової школи повинен вести до усвідомлення і бажання студентів бути майстром своєї справи, тобто формувати *індивідуальний стиль діяльності*. Його розвитку сприяють альтернативні способи опрацювання навчального матеріалу, сприймання навчальної діяльності як творчого пошуку, відчуття студентом себе як активного учасника навчання, відповідність педагогічного знання особистісному досвіду студента. Розвиток індивідуального стилю діяльності майбутнього вчителя залежить від певних чинників, зокрема, рівня професійної підготовки, активності студента, його індивідуальних особливостей [5: 84].

Творче мислення, творча позиція та формування індивідуального стилю діяльності, на наше переконання, мають виключне значення для вчителя іноземної (англійської) мови, особливо у початкових класах.

Специфіка роботи з молодшими школярами потребує нетрадиційного, креативного підходу до навчання для зацікавлення у вивченні іноземної мови, підтримки інтересу та для досягнення високих результатів у навчанні. Цього може досягнути лише педагог, який вмє творчо і, головне, цікаво подати навчальний матеріал.

На сучасному етапі завдання вчителя полягає у створенні умов навчання іноземної (англійської) мови, які б *забезпечили реалізацію творчих здібностей кожної дитини*. Вчитель повинен розуміти, що від нього залежатиме зосередження учнів на засвоєнні певних фактів, самостійному відборі та осмисленні матеріалу в процесі вивчення іноземної мови. Результати залежатимуть від того, які завдання ставитиме педагог перед

учнями, яким чином допомагатиме їм знайти спосіб їх вирішення, яку роль відіграватиме їх діяльність у процесі навчання. Ми вважаємо, що цьому сприяють *ігрові підходи* до вивчення іноземної мови.

Слід врахувати, що молодший школяр одночасно зацікавлений у двох видах діяльності: ігровій та навчальній. Навчальна діяльність визріває на основі ігрової, а потім поступово стає провідною. Саме створення емоційно забарвлених, цікавих ситуацій на уроках іноземної мови підтримує інтерес учнів до вибраного виду діяльності. Адже якщо діти здивовані, заінтриговані, переживають почуття співпраці, творчості, вони яскравіше і легше засвоюють необхідну лексику та певні граматичні конструкції.

Використання ігор можливе і для формування та розвитку навичок і вмій учня (читання, письма, аудіювання та говоріння), при чому використовувати їх можна на будь-якому етапі уроку та різних рівнях вивчення іноземної мови [9: 49]. Саме ігри дають можливість дітям проявити себе і легше засвоїти навчальний матеріал, а вчителю – творчо реалізовувати поставлені перед собою цілі навчання, виробляючи індивідуальний стиль діяльності.

Ігри формують *творчу особистість*, вчать *нестандартно мислити*, і провідна роль у цьому процесі належить учителю. Саме через особу вчителя формується ставлення учнів до англійської мови, зацікавленість чи незацікавленість предметом. Тому врахування *мотиваційного аспекту* та *психолого-фізіологічних особливостей* дітей при використанні ігор на уроці англійської мови дають можливість учителю зробити урок цікавим, творчим, динамічним і досягти ефективних результатів у вивченні іноземної мови. Але, перш за все, зусилля вчителя повинні спрямовуватись на *розвиток особистості дитини за допомогою іноземної мови*.

Тому для вчителя дуже важливо вміти створити творчу атмосферу в класі. Для цього необхідно:

- підвищити рівень мотивації учнів до вивчення іноземної мови, використовуючи для цього такі види мовленнєвої діяльності як творчі роботи, ігри, вистави тощо;
- здійснювати допомогу учням у розвитку потреб вивчення іноземної мови;
- створювати дружню атмосферу на уроках і в позаурочний час;
- класна кімната повинна бути присмним місцем навчання і відпочинку з творчими роботами учнів та невеличким книжковим куточком [9: 50].

Слід зауважити, що розвиток індивідуального творчого стилю діяльності майбутнього вчителя іноземної мови залежатиме, в першу чергу, від особистості студента, його індивідуальних особливостей, рівня професійної підготовки, творчих пошуків в обраній сфері знань.

У зв'язку з цим доцільно говорити про *педагогічні особливості* підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у початковій школі, серед яких можна виділити наступні:

- педагогічна діяльність учителя повинна бути спрямована на виконання навчальної, розвивальної, виховної, наукової, організаторської функцій;
- професійне становлення особистості базується на принципі *творчої організації навчання*, відповідності індивідуальних якостей особистості особливостям педагогічної діяльності.

Оскільки педагогічна творчість, на думку Р. Скульського, є якісною характеристикою професійної діяльності вчителя, то формування та розвиток творчих здібностей майбутніх педагогів та їх підготовку до творчої діяльності доцільно розглядати як перебудову навчального процесу з метою створення умов для виявлення та розвитку творчих можливостей кожної особистості. Процес формування та розвитку творчої особистості вчителя стає успішнішим тоді, коли студент усвідомлює себе в ролі вчителя [10: 62-65].

Таким чином, зацікавленість молодшого школяра у вивченні іноземної мови значною мірою залежить саме від учителя, його педагогічної і методичної майстерності, артистизму та творчості, врахування ним психологічних та вікових особливостей дітей молодшого шкільного віку, їхніх потреб та інтересів. У наш час, в умовах інформаційного суспільства, коли відбувається реформування освіти, формування творчих навичок майбутнього педагога у професійній підготовці набуває визначального значення. Саме через творчість учителі можуть вирішити проблеми, що виникають в освіті, по-новому підходити до традиційної роботи, зацікавлювати у навчанні, тобто виробляти *індивідуальний, творчий стиль діяльності*.

На нашу думку, потребує подальшого дослідження структура навчальних планів, шляхи удосконалення професійної підготовки, а також практичний аспект підготовки майбутнього вчителя іноземної мови у початковій школі, підвищення та вдосконалення рівня викладання навчальних дисциплін, розробка методик, які допоможуть зробити урок іноземної мови продуктивнішим, динамічнішим, цікавішим для учнів, навчання майбутніх учителів правильно і доцільно використовувати дидактичний матеріал для роботи з молодшими школярами, творчо складати різні за типами плани-конспекти уроків, використовуючи педагогічні інновації, створення комп'ютерних програм по вивченню певних тем з іноземної мови у початковій школі тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Эльконин Д.Б. Избранные психологические труды. М.: Педагогика, 1989. – 560 с.
2. Савченко О. Удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів // Освіта України. – 2001. – 21 вересня. – С. 6.
3. Підласий І., Трипольська С. Формування професійного потенціалу як мета підготовки вчителя // Рідна школа. – 1998. – № 1. – С. 3-8.
4. Сидоренко Т. Творчість у діяльності вчителя // Рідна школа. – 2001. – № 5. – С. 55-57.
5. Суровцева Р. Розвиток індивідуального стилю діяльності як умова інноваційної підготовки майбутнього вчителя // Вища освіта України. – 2003. – № 3. – С. 82-84.
6. Куцевол О. Портрет творчого вчителя літератури // Дивослово. – 2007. – № 1. – С. 24-29.

7. Заскїна Л.В. Особливості формування професійно-творчого мислення майбутнього фахівця іноземної мови: Дис. ... канд. психол. наук: 19.00.07 / Волинський держ. ун-т ім. Лесї Українки. – Луцьк, 2000. – 206 с.
8. Гриненко І. Педагогічні умови формування творчого мислення майбутнього вчителя іноземної мови: теоретико-методичний аспект // Педагогіка: Наукові записки / Тернопільський держ. пед. ун-т. – Тернопіль, 2003. – № 3. – С. 149-155.
9. Кочергіна Л. Місце і роль гри у системі навчання іноземної мови // Рідна школа. – 2005. – № 3. – С. 48-50.
10. Скульський Р.П. Підготовка майбутніх учителів до педагогічної творчості: Монографія. – К.: Вища школа, 1992. – 135 с.

Матеріал надійшов до редакції 23.12. 2007 р.

Марчій Т.М. Особенности профессиональной подготовки творческого преподавателя иностранного языка в начальных классах.

В статье делается попытка проанализировать основные особенности подготовки будущего творческого преподавателя иностранного языка в начальных классах в условиях информационного общества. Обращается внимание на развитие творческой инициативы, профессиональный потенциал, творческое мышление, творческую позицию и формирование личного стиля деятельности будущего преподавателя английского языка в начальных классах.

Marchiy T.M. The Professional Preparation Peculiarities of Creative English Teacher in Primary School.

The attempt to analyse the main professional preparation peculiarities of creative English teacher in primary school in the information society is made in the article. The attention is paid to the creative initiative development, the professional potential, the creative thinking, the creative position and formation of the individual style of activity of the future English teacher in primary school.